

některých dobrovolnických aktivit a problematizuje oficiální doktrínu Červeného kříže a jejich víru v „zanícený humanismus“. Liisa Malkkiová napsala čtivou a zajímavou publikaci, která se nebojí ukázat, že potřebnost a slabost nevykazují jen oběti, ale také pomáhající. Knize lze vytknout snad jen poněkud vágní postoj k metodologii, které se autorka věnuje pouze velmi okrajově, a to hlavně v případě výzkumu mezi dobrovolníky.

Malkki, Liisa H. 2015. *The Need to Help: The Domestic Arts of International Humanitarianism*. Durham – London: Duke University Press.

Jiří Woitsch, Adéla Jůnová Macková a kol. – Etnologie v zúženém prostoru (2016)

Nela Štorková

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni
nelav@ksa.zcu.cz*

PODÍVÁME-LI se do bibliografie dějin československé etnografie po druhé světové válce, příspěvků zabývajících se touto problematikou lze najít velmi poskrovnu. Kolektivní monografie *Etnologie v zúženém prostoru* se svým způsobem snaží tuto situaci napravit. Kniha je jedním z výstupů grantového projektu Mezi státním plánem a badatelskou svobodou: Etnografie a folkloristika v českých zemích v kontextu vývoje kultury a společnosti v letech 1945–1989 podpořeného Grantovou agenturou České republiky. Publikace je členěna do šesti tematických bloků, ve kterých se autoři jednotlivých kapitol snaží přiblížit střípky z dějin československé/středoevropské etnografie.

V úvodní kapitole Jiří Woitsch představuje tři základní otázky, z nichž tvůrci publikace vycházejí. Autoři se ptají, zda jsou dějiny oboru vůbec relevantním tématem, jak toto téma heuristicky a interpretačně uchopit

a jak samotný vývoj oboru periodizovat a propojit s vývojem kultury. Odpovědi na jednotlivé otázky lze najít v jednotlivých příspěvcích. Woitsch upozorňuje na to, že zmíněnou monografii je „nutno považovat za průkopnické ohledání některých výzkumných problémů a podnět k dalšímu promýšlení mnoha problémů, nikoliv za knihu dané téma vyčerpávající a interpretačně kanonickou“ (s. 15).

V části nazvané Kontexty představuje Milan Ducháček deset základních mezníků vývoje československé etnografie. Druhý oddíl věnovaný výuce etnologie v českých zemích zahajuje Lýdia Petrářová svou studií o Karlu Chotkovi a jeho škole. Autorka vystihuje působení tohoto významného etnografa především ve spojitosti s pražskou univerzitou. Slovenské působení Chotka již detailně probádal Ján Mjartan, který také poprvé použil termín Chotkova škola.

Karel Altman se zabývá osobností Antonína Václavíka, jenž je výrazně spojený s národopisem na Moravě. Vedle života tohoto moravského etnografa prezentuje založení Semináře pro etnografii a etnologii pod vedením právě Antonína Václavíka na brněnské univerzitě, kde se stal také profesorem. Osobnost profesora Antonína Václavíka však není spojena pouze s úspěchy zakladatelskými, nýbrž také s kritikou od marxistických etnografů. I přesto tento významný etnograf vychoval řadu předních badatelů, mezi něž lze zařadit například Ludvíka Kunze, Václava Frolce, Richarda Jerába či Dušana Holého.

O předběžnou analýzu a interpretaci orálně-historických rozhovorů se pokouší Jiří Hlaváček, který postihl reflexi studia národopisu před rokem 1989. V rámci celého projektu spolupracují celkem tři ústavy, z nichž Hlaváček zastupuje Centrum orální historie při ÚSD AV ČR. Cílem orálně historické části projektu je na základě rozhovorů s pamětníky, kteří působili v oboru etnografie, potažmo národopisu, vystihnout reflexi oboru z řad přímých aktérů. Základními body, které se v předběžné analýze objevovaly, byly motivace ke studiu, kvalita výuky na univerzitě či terénní výzkumy realizované především pod hlavičkou univerzity.

Autoři třetí části prezentují pojednání zabývajících se problematikou plánování vědy. Doubravka Olšáková předesílá hlavní plány

vývoje československé etnografie a folkloristiky v letech 1952–1989. Zabýváme-li se studiem dějin poválečného národopisu, hrají státní plány velmi důležitou roli. Věda a stát v té době byly úzce provázány, což pro národopis platilo dvojnásob. Jakožto věda zabývající se lidem, měl velký potenciál, aby pomáhal při výstavbě kulturní politiky státu.

Sovětizací národopisu v období po převratu 1948 se zabývá František Bahenský. Padesátá léta v oboru etnografie patří mezi nejkontroverznější témata celého poválečného vývoje oboru. Národopisná věda se pod vlivem marxistické ideologie soustředila především na dialektický materialismus, díky němuž se stala historickou disciplínou, která měla studovat vývoj společnosti od nejstarších dob po současnost. Autor na závěr konstatuje, že v případě marxistické etnografie lze pozorovat jasné paralely s výzkumem v SSSR, s nimž jsou úzce koordinovány.

Věra Frolcová poté sleduje studium jihomoravské vesnice s přesahem do současné historické etnologie. Zde autorka konstatuje, že dnešní evropská etnologie má nezastupitelné místo v mezioborovém studiu návratů lidových tradic zejména po roce 1989. Otázce interpretace zkoumaného období se věnuje Alexandra Navrátilová. Zásadní problém vidí v samotném pojetí jednotlivých zkoumaných jevů. Proto se ve svém příspěvku zaměřila na souvislosti pojetí státního plánu jako formy „dohledu“ státu a jeho reálného vlivu na svobodu bádání.

Čtvrtá část s názvem Národní a mezinárodní projekty a kontakty, co do autorského kolektivu nejrozsáhlejší kapitola, zahrnuje jednotlivé aspekty oboru etnografie, ale také obory etnografií příbuzné. Jiří Woitsch se přes obsáhlý vhled do etnokartografie evropské dostal k etnokartografii československé. Zde je však nutné dodat, že československá věda nebyla zdaleka rozvinutá jako etnokartografie evropská. Jediným větším počinem se stala participace na projektu Etnologického atlasu Evropy v 60. letech. Poté se věnovali českoslovenští badatelé převážně československému prostoru.

Se zajímavým příspěvkem do dějin československé etnografie přišel Petr Janeček, který zde prezentuje českou prozaickou folkloristiku v letech 1945–1989 v mezinárodním kontextu.

Ve svém textu upozorňuje na ohlasy prací českých prozaických folkloristů v zahraničí. Za „zlatý věk“ československé folkloristiky považuje Janeček poslední třetinu 19. století, kdy měla výrazný mezinárodní přesah. Tato spolupráce se však udržela i v období meziválečném a poválečném, i přesto, že by se mohlo zdát, že v době po druhé světové válce byly vazby s mezinárodní folkloristikou zpřetrhány. Díky výrazným osobnostem Oldřicha Sirovátky, Jaromíra Jecha či Karla Dvořáka si folkloristika udržela mezinárodní uznání.

Blanka Soukupová otevírá problematiku etnografie dělnictva, kapitolu v československé etnografii silně zastoupenou. Od stručného přehledu studia dělnictva po roce 1989 se autorka vrací k postupnému výčtu historických etap vývoje etnografie dělnictva. Nejdůležitější mezník vidí v 50. letech, kdy se studium dělnictva dostalo do popředí a udrželo se až do 80. let.

Další tři příspěvky zahraničních badatelek představují etnografii na Slovensku, Slovinsku a Estonsku. Magdalena Paríková přibližuje mezinárodní spolupráci Katedry etnografie a folkloristiky Univerzity Komenského v Bratislavě koncem 60. let. Mojca Ramšak poté představuje kolektivní práce ve slovinské etnologii v evropském kontextu. Celý blok uzavírá Kaisa Kulasalú folkloristikou v Estonsku.

S ohledem na studium dějin československé etnografie nelze opomenout také institucionální zázemí oboru. Ani v této publikaci kapitola nechybí. Markéta Křížová přispěla do monografie statí zabývající se iberoamerikanistikou, která se v československém prostředí rozvíjela především v 70. a 80. letech. Adéla Jůnová Macková představila pokusy o založení ústřední instituce československého národopisu, a to Ústavu etnografie a folkloristiky. Specifické oblasti výzkumu se věnují také Zdeněk Nešpor, který přibližuje Sekci integrální antropologie v Československé sociologické společnosti, a Lukáš Peluněk seznamující s osobností Ladislava Rutteho, zlínského etnografa, který přišel s myšlenkou založení národopisného muzea v přírodě.

Poslední část knihy je věnována konkrétním osobnostem československé etnografie. Jako první je představena Dagmar Klímová, československá etnografka působící v Ústavu

pro etnografii a folkloristiku ČSAV. Opomenuta nezůstala ani Eva Kilianová s ohledem na brněnské etnografické pracoviště, kde tato badatelka působila. Poslední dva příspěvky se obracejí na etnografii/etnologii Slovenskou. Nejdříve Katarína Očková seznamuje s podílem Juraje Langra na formování muzeí v přírodě na Slovensku, poté se Zuzana Benušková věnuje osobnostem slovenské etnologie v audiovizuálních záznamech. Zde představuje velmi zajímavý počín, ze kterého by si čeští badatelé určitě mohli vzít příklad. Ve svém projektu provedli několik rozhovorů s osobnostmi slovenské etnologie, které byly zaznamenány na kameru, rozhovory jsou veřejně přístupné na youtube a tvoří velmi zajímavý pramen pro studium dějin oboru. Celou knihu uzavírá osobnost slovenského etnologa Jána Olejníka.

Po obsáhlém výčtu toho, co může čtenář od publikace *Etnologie v zúženém prostoru* očekávat, je nasnadě se obrátit ke zhodnocení samotné publikace. Bezpochyby se jedná o velmi vyčerpávající počín mapující dílčí aspekty vývoje etnografie, potažmo etnologie, ve střeoevropském prostoru. Jak bylo v úvodu řečeno, nejedná se o kanonickou monografii, ale pouze o počáteční „ohledání“ samotné problematiky. Publikace svým způsobem zaplňuje bílé místo ve studiu dějin československé etnografie, avšak na komplexní monografii si budeme muset ještě chvíli počkat. Přesto se jedná o zdařilý pokus zmapovat poválečný vývoj československé etnografie a všem, kteří se touto problematikou zabývají, mi nezbyvá nic jiného než tuto knihu vřele doporučit.

Jiří Woitsch, Adéla Jůnová Macková a kol. 2016. *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.